

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

István BAÁN

I. Introduction; 1. The source; 2. The date of the translated text; 3. The first part; 4. The second part; 5. The goal of the translation; Conclusion; II. The text

I. Introduction

1. *The source*

The text under consideration can be found in the code Panaghia 33 of the Library of the Ecumenical Patriarchate (Phanar, Constantinople – Fener, Istanbul).¹ The book is a *Praxapostolos*, that is, a collection of the Acts and of the letters of the Apostles, including the Letter to the Hebrews. The Acts and letters are supplied with the exegetical glosses by various Church Fathers and were written in the usual form around the main text (parchment, 290 x 220 mm, ff. 215). The code was originally copied in the eleventh century and offered in 1082–1083 by the hieromonk and prohegumenos Makarios to his own monastery, the Theotokos Kalamiotissa. Newly founded by the reigning Emperor Alexios Komnenos (1081–1118), the institution was

1 Matoula Kouroupou et Paul Géhin, *Catalogue des manuscrits conservés dans la Bibliothèque du Patriarcat Oecuménique. Les manuscrits de monastère de la Panaghia de Chalki. Volume 1. Notices descriptive*. Patriarcat Oecuménique, Istanbul – Institut de Recherche et d’Histoire des Textes (CNRS), Paris 2008, 131–137.

located on the island Anaphé (Cyclades), which was connected to the metropolis of Théra, or Santorini.

The book was later obtained by the patriarchal center on the island of Chalki from the monastery of Theotokos tes Kamariotisses. Its provenience can be explicated by the fact that the largest part of the library in Chalki originated from the monastery of Saint John Prodromos in Sozopolis - today Sozopol in Bulgaria – which was destroyed in 1623 by the Kossaks. A number of codices from the rich collection in this library had been purchased by John Lascaris for the Medici library, the Biblioteca Laurentina in Milan, in 1492.² Since the first publication of some excerpts from it by Papadopoulos-Kerameus in 1893³ and based on its previous location, the code is identified as Chalki 33 in the secondary literature. The eminent scholar of Byzantine studies contented himself with publishing only one third of the Greek version of the Latin Mass (f. 130^r–131^r). He argued that the Latin clergy after the occupation of the patriarchal see spared no effort to win converts. This is manifested by the translation into Greek of the Latin liturgy, which was most commonly known to the Frankish crusaders, who then used the new Greek translation at Constantinople. A palaeographic study from 2008, however, dated the manuscript one hundred years later. As a result, Kerameus' reasoning has become outdated. In the secondary literature, this manuscript has persistently been treated as a thirteenth-century translation, and scholars have derived further consequences from this hypothesis. Nevertheless, some decades later in the 1930s, M.H.W. Codrington searched in vain in the library of the Patriarchate for the missing parts of the text of the

2 ΑΙ. ΤΖΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Περιγραφικός κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Τόμος Α. Τμήμα χειρογράφων Παναγίας Καμαριωτίσσης. Istanbul, 1953. 6.

3 *Documents grecs pour servir à l'histoire de la 4me croisade (liturgie et reliques)*. Revue de l'Orient Latin, t. Ier 1893, Paris (réed. anastatique Bruxelles 1964), 540–555.

Latin Mass translated into Greek. Alas, such experiences are not limited to research in eastern archives but occur all too frequently in their western counterparts as well, especially when the collections have been reorganized. Since that time, the original has been designated as lost.⁴ The subsequent research was based only to the published part, which was not sufficient for a more thorough investigation. Albeit, the inventory in 1953 continued to testify to its existence.⁵ In the first years of the third millennium, Panagia 33 became accessible again for research.

During the twentieth century there have been some efforts to identify the Panagia 33 (Chalki 33) text with the Liturgy of St. Peter.⁶ The most aggressive representative of this theory has been Codrington. His study has been criticised as „disdainful of circumspection” by J. M. Hanssens⁷ because „its basic arguments are difficult to follow, so his conclusions are also difficult to evaluate.” Yet it is clear that Codrington’s reconstruction of the prehistory of the texts depends heavily on his assessment of the fragmentary bilingual texts Chalki 33 and Ambrosiana F. 93. These texts present a portion of the Latin canon

- 4 M.H.W. Codrington – P. De Meester: *The Liturgy of Saint Peter*. (Liturgiegeschichtliche Quellen und Forschungen, 30) Münster, 1936.
- 5 Αι. ΤΖΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Περιγραφικός κατάλογος, 62–67. The catalogue only mentions the later glosses in passing and refers to the studies of Papadopoulos-Kerameus.
- 6 The Liturgy of Saint Peter is „a formulary for the eucharistic celebration composed of Western liturgical elements (parts of *ordinarium*, various prayers, eucharistic canon) and of elements of Byzantine and/or Eastern origin (prayers and hymns).” Stefano Parenti, Un testimone glagolitico della liturgia romano-bizantina di S. Pietro, In: *A Oriente e Occidente di Costantinopoli. Temi e problemi liturgici di ieri e di oggi*. (Monumenta Studia Instrumenta Liturgica 54). Librerie Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2010, 224–226
- 7 *La liturgie romano-byzantine de Saint Pierre*. Orientalia Christiana Periodica IV (1938), 235–258; V (1939), 103–150), 240.

transcribed into Greek characters and furnished with an interlinear gloss translating the Latin text word for word. Hanssens shows⁸ that it is wrong to see these bilingual texts as evidence for the origin of the Liturgy of Peter as an interlinear gloss, as Codrington does, because they were produced at a relatively late date for polemical rather than liturgical use.⁹ Now that the full text of Panaghia 33 is being published, we will clearly be able to recognize that the identity of the Latin text underlying the Greek translation, with the Roman *missa fidelium*, under a strong Gregorian influence.¹⁰

2. *The date of the translated text*

Papadopoulos-Kerameus has determined that the copier of the marginalia could have worked in the first years of the thirteenth century, most probably at the end of the first decade of the occupation of Constantinople by the Crusaders. His conclusion was based primarily on the other intercalated texts. These relatively short pieces, written by known and anonymous authors belong mostly to the genre littéraire of polemics. There are two opuscles of Nicetas chartophylax of Nicaea: the first is about the time and the reasons for the separation of the Roman Church (ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία) from the Greek (f. 88),¹¹ and the second concerns unleavened bread (f. 88^{r-v}); a response of the patriarch John Kamateros to Pope Innocent III (ff. 116^v–118^v),¹² two letters of Demetrios Tornikes to the Pope, one on behalf of the

8 *ibid.* 133 and 140f

9 James R. Campbell, *A Brief Introduction to the Liturgy of St. Peter*, (Woodstock, Illinois, 1999), 2.

10 Klaus Gamber, „Die Fassung des Canon missae ist weitgehend an der gregorianischen Fassung angepasst,” in *Codices liturgici latini antiquiores, secunda editio aucta*, Univ. Verlag Freiburg, Schweiz 1968. No. 606, p.298

11 PG 120, 713–720

12 A. Papadakis – Alice M. Talbot: *John X Camaterus Confronts Innocent III: An Unpublished Correspondence*, Byzantinoslavica, XXXIII (1972), 35–41.

emperor (ff. 149–150^v) and the other on behalf of the patriarch (ff. 157^v–158^v).¹³ The four pieces written by anonymous authors are three short polemical works concerning the question of the azyma and the translation of the Latin Mass. All these literary works are written by the same hand in the form of marginalia or by employing the lacunas and some of the empty pages. The time of the copying has been dated to the fourteenth century by Kouroupou and Paul Géhin.¹⁴ A note in Latin, not recorded by Papadopoulos-Kerameus, is written on the final page (f. 214^v): „Explicit epistola beati Pauli apostoli ad ebreos. Finito libro sit laus et gloria Chr(ist)o” the date of which is not fixed by the authors of the catalogue, but probably issued from the same in the fourteenth century. This note indicates that the code was used, or more probably, possessed at that time by somebody who was familiar with both the Greek and the Latin texts.

And now let us turn to some analytical remarks about our liturgical text.

The work bears the title: Ἡ λατινική λειτουργία τοῦ ἀγί(ου) Γρηγο(ρ) ρ(ί)ου τοῦ Διαλόγου, ἐρμηνευθεῖσα ἐκ τῆς ῥωμαίας ἀρτίως εἰς τὴν ἑλληνικὴν that is „The Latin Mass of Gregory of the Dialogue (i.e. Pope Gregory the Great), translated exactly (or newly – it depends on the interpretation) from the Roman language into Greek.” After the title we can read a historical commentary: „This our holy father among the saints, Gregory of the Dialogue was Pope of ancient Rome under the reign of the most abominable Leo the Isaurian and his successors, and this liturgy is what the Latins say ... from ‘The Lord be with you’”. (Gregory I, surnamed by his Dialogues, is confused here with Pope Gregory II or Gregory III.)¹⁵

13 Georges et Démétrios Tornikès: *Lettres et discours*. Introductions, texte, analyse, traduction et notes par J. Darrouzès, (Paris, 1970), 336–337, 346–353.

14 *Catalogue des manuscrits*, 136.

15 Οὗτος ὁ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ὁ Διάλογος πάπας τῆς πρεσβυτέρας

The text is divided into two parts: the first consists of two parallel lines: we can find the Latin text transliterated into Greek in the lower line, and the correspondent Greek words or expressions above each Latin word in the upper line. The second part of the text, located mostly in the very narrow outer portion of the margin on the edge of the pages, is a corrected, more fluent version of the rough Greek text. The Latin text consists of the missa fidelium and begins with the „Dominus vobiscum” et an oratio super oblata, then follow the praefatio, canon, Pater noster, communio and benedictio.

3. *The first part*

The transliterated Latin text shows that the copier did not understand every word.¹⁶ We can find forms like ἀδῖρκπαν, ράτιμ, ρατίοναβιβελ, ἀκεπαβῖλιμ instead of *ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem* or ἄγνουσ δεῖ κῖτδῖλλῖσ πεκάτα μουνδῖνῖ or instead of „*agnus Dei qui tollis peccata mundi*”, and more like these. There are omissions in the text such as τῖβῖ γράτζῖοσ βενεδῖζῖ φρετ instead of „*tibi gratia(s) agens benedixit, fregit*” (he gave thanks to you, blessed, broke it), εκ κουόντζῖεσ κουμ κῖε φεκερέτῖσ [...]εῖνε φακῖέτῖσ, instead of „*haec quotiescumque feceritis, in mei me(moriam) facietis*” (as often as you do this, do it in my remembrance), or νόβῖσ κούοδ κῖεπέκκασερβῖσ τούε, instead of „*nobis quoque pecca(toribus) servis tuis*”. Another example

ὑπῆρχε Ῥώμης, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἐχθίστου Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν· οὗτινος καὶ ἡ λείτουργία αὕτη ἐστὶν ὡς οἱ Λατῖνοὶ λέγουσιν [...] ἀπὸ τοῦ ὁ κύριος μεθ' ἡμῶν.

- 16 „In der Orthographie zeigen beide Handschriften die gleiche Willkürlichkeit, ein festes System der Wiedergabe lateinischer Laute durch griechische Buchstaben ist in keiner von ihnen zu erkennen. Ausserdem verraten manche sinnlosen Schreibfehler im lateinischen texte, dass die Abschreiber mit dieser Sprache nicht recht vertraut waren.” August Heisenberg, *Die römische Messe in griechischer Übersetzung*. In *Quellen und Studien zur spätbyzantinischen Geschichte. Gesammelte Arbeiten ausgewählt von Hans-Georg Beck*. Variorum Reprints, London 1973, 13.

of such errors could be the incorrect division of a couple of words, such as κενάτου μεστακίπιενσ instead of „*caenatum est accipiens*” (after having supper he took). The Greek copier consistently used „*Domine*” instead of „*Dominem, Domini* or *Domino*” in all cases, probably as a matter of routine in ordinary life. Therefore, we can conclude with considerable certainty that the copier had not seen the Latin text, or when he did, he could not read it. Rather, he followed dictation, and the transliterated text had not been corrected by the person, who had dictated it.

The second, or upper, line is where we find the corresponding Greek words or expressions above each Latin word but these reveal some inconsistencies as well. The translation is very literal, as we can see in the case of „*gratias agamus Domino Deo nostro*” Εὐχαριστίας ἀναπέμψωμεν Κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν (Let us give thanks to the Lord our God), or from the words of the institution of the Eucharist, cited as „*qui pro vobis et pro multis effundetur* (ἐκχέταϊ)” (which is shed for you and for many), which stands in present tense and is not a participle (ἐκχυνόμενον) as in the Byzantine liturgy. „*In mei memoriam facietis*” is translated by ἐν τῇ ἐμῇ μνήμῃ ποιήσετε, and does not use the corresponding word ἀνάμνησις. The „*Ite missa est*” is rendered by ἐπληρῶθη ἡ λειτούργια, (the holy service is completed, go forth) which reflects the meaning of the sentence. Sometimes the translation is literal, but at other times the translation reverts to the customary formulas of the Greek liturgy. The latter is illustrated by the Sanctus: „*pleni sunt caeli et terra gloria tua... benedictus qui venit in nomine Domini*”, πλήρησ ὁ οὐρανὸσ καὶ ἡ γῆ τῆσ δόξης σου...εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου (heavens and earth are full of Thy glory...blessed is He that cometh in the Name of the Lord). We can observe discordance in the case of the word, „*(oblationem)...ascriptam*” which is transliterated in a distorted form ἀδῖρκπαν. The translator refers to the offered gifts of bread and wine, he uses ἀπερίγραπτον (uncircumscribed), which is not only totally wrong, but simultaneously

meaningless. There are relatively few examples of such mistakes. From all of these we can conclude that the translation was made probably by the same person, who had dictated the Latin text. We don't know if the copier had any experience with Greek liturgy. He may have changed some formulas while he was copying, not because he intended to do so but because he found them unfamiliar.

4. *The second part*

The second part of the text, located mostly in the very narrow outer margins of the pages, is a corrected, more fluent version of the Greek rough version. The great inconsistencies and mistakes are omitted, the lacunas in the Greek text are filled, and we can observe some corrections for uniformity, for example the usual Greek form εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων instead of εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων (unto ages of ages). This work is certainly the work of the copier, but perhaps not in all cases without the help of the person who dictated and translated the Latin text. Interestingly, we may note that the Greek copier has rendered the Latin formula of commemoration of the Pope by τῷ δούλῳ σου... ἡμῶν (thy servant), an expression that could have been referred to any bishop. He omitted to translate the words „*toto orbe terrarum una cum beatissimo (famulo tuo papa nostro)*,” and in the final version has translated these words as πάση τῇ οἰκουμένη καὶ τῷ πάπα ἡμῶν. This omission can be explained by the fact that the clergy were not willing to accept the spiritual authority of the Pope of Rome over the *oikoumene*, i.e. the (Byzantine) Empire, which extended over the whole world, and refused to commemorate him in the liturgy.

5. *The goal of the translation*

We can ascertain that this Greek version of the Latin Mass did not prove to be useful as an official public version that might attract the indigent population of Constantinople to the Latin churches. There-

fore, we should not accept the overly hasty determination of Papadopoulos-Kerameus that this text indicated a means of proselytizing by the Frankish crusaders through the translation of the Latin mass into Greek.¹⁷ The Greek text can be simply an insert into the other literary pieces copied into Panaghia 33. The author of the collection was extremely interested in the question of unleavened bread, and he discovered that a Westerner could not argue for the azyma from the very text of the Latin Mass because the Latin word „*hostia*” meant sacrifice (θυσία), and the entire canon concerned „*panis*” (ἄρτος), or bread. The text of the Latin Mass precedes the other opuscles written against the azyma in the manuscript, so this order can also verify my hypothesis. In keeping with the results of palaeographical analysis, we need to date the copy to the fourteenth century.

We cannot find any written evidence for an introduction of the Latin Mass in Greek in the Latin Empire of Constantinople after 1204. True, Pope Innocent III instructed the legate Benedict of Santa Susanna as follows: „Because the empire of the Greeks has been handed over to us, the rites of the priesthood must necessarily change. Ephraim having returned to Judah casts away the old leavened bread and is nourished on the unleavened bread of sincerity and truth.”¹⁸ But his observation, „forming the Greek Church more completely in devotion and purity of faith according to the institution of the most holy Roman Church, which the Lord appointed to be the mother and mistress of all Churches”¹⁹ should not be interpreted as a plan for es-

17 „Il est donc naturel que le clergé latin de Constantinople, après avoir pris possession du siège patriarcal (1204), est poursuivi son oeuvre du prosélytisme en faisant traduire en grec et adopter la liturgie latine la plus commune parmi les croisés francs.” *Documents grecs*, 543–544.

18 Regestrorum lib. VIII. LV (230): „Translato ergo imperio, necessarium ut ritus sacerdotii transferatur, quatenus Ephraim, reversus ad Judam, in azymis sinceritatis et veritatis, expurgato fermenti veteri, epuletur.” PL 215, 623BC

19 „Ut autem in devotione ac fidei puritate, juxta institutiones sacrosanctae Ro-

establishing a Latin rite in Greek. The supremacy of Latin in all aspects was fully evident for Rome. The Western Church considered itself in a dominant position, when it observed the following about the different rites within the same faith in the 9th capitulum of the IV Lateran Council in 1215, „Seeing that in many places within the same district and diocese there are mingled people of diverse languages with many rites and customs within the one faith, we strictly enjoin that the prelates of such districts or dioceses should provide suitable men to minister divine service to them according to the diversities of rites and languages, instructing them by word and example.”²⁰ The same council reproached the Byzantines for having washed their altars after a Latin had celebrated before them.²¹ Later, a meeting for union was held between the representatives of both Churches under John Vatatzes in Nymphaeum in April 1234, but no mention was made of the attendance of Greeks at a Latin Mass.²² During the time of Frankish rule, the custom of building churches with two apses in the occupied territories emerged. The conquering minority worshiped in one, while the majority of Greek Orthodox attended the Holy Liturgy in

manae Ecclesiae, quam Dominus omnium ecclesiarum matrem constituit et magistram, praedicta ecclesia plenius informetur...” *ibid.*

- 20 „Quoniam in plerisque partibus intra eandem civitatem atque dioecesim permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus et mores, districte praecipimus ut pontifices huiusmodi civitatum sive dioecesium, provideant viros idoneos, qui secundum diversitates rituum et linguarum divina officia celebrent et ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter et exemplo.” J. Alberigo et al.: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*. Bologna, 1973. 239.p.
- 21 „In tantum Graeci coeperunt abominari latinos, quod inter alia quae in derogationem eorum impie committebant, si quando sacerdotes latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tamquam per hoc inquinata lavissent.” *ibid.* 235.
- 22 See J.Gill: *Byzantium and the Papacy 1198–1400*. Rutgers University Press, New Brunswick, NJ. 1979. 68–69.

the other. Obviously, the two congregations remained separate from each other.

This Greek text, until now, has been the most extensive and provides an example of how the Byzantine side attempted to come to grips with not only the visible customs of the Latin Church, but also a basic and rather authoritative text of the Roman Church concerning a crucially debated point of division.²³ We are also aware of another translation fragment from the Ambrosiana Library in Milan,²⁴ which only extends from the *qui tibi offerunt* in the memorial to the living found in the Roman canon to the end of the mass. Unfortunately, it is so incomplete that we only have one-tenth of the entire text in largely fragmentary sentences.²⁵ So long as the disputes between the Greeks and the Latins concerned not the basic texts but only various customs such as the unleavened bread, or azyma, or later about the epiklesis, the discussions could not concentrate on the liturgical texts, which reflected the most authoritative statements of the Church.

- 23 The Chrysostomus Liturgy had been translated earlier in the West: these included one by Leo Tuscus from around 1180, as well as from the Renaissance era by Erasmus of Rotterdam around 1510, and Ambrosius Pelargus (Storck) and Savile in 1541. These translations have also appeared in print.
- 24 Ms. Ambr. 350 (F. 93 sup. olim N. 60), ff. 7^r–10^v; 2; 11^v–28^v
- 25 Edited by A. Heisenberg: *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion*, II. *Die Unionsverhandlungen vom 30. August 1206. Patriarchenwahl und Kaiserkrönung in Nikaia 1208* (Sitzungsb. der Bayer. Akad. D. Wissensch., Philos.-philolog. U. Hist. Kl., 1923, 3. Abhandl.), München, 1923. 46–52, however, the missing portions that are available in the Panaghia 33 were based on subsequent translations, and so these remain more or less conjectural. The fragment has been preserved as a part of those papers of Nikolaos Mesarites that concern the disputation of 30 August 1206, in which he engaged the Cardinal Legate Benedict and Tomasso Morosini, the Latin Patriarch. Based on this location, the translation stems from 1206 or perhaps earlier. Do the two Greek translations have anything to do with each other? I think that is rather unlikely.

A brief quotation has survived on the question of the unleavened bread, or *azyma*, from the negotiations on 22 November 1214 between Cardinal Legate Pelagius and Nikolaos Mesarites²⁶, the representative of the Nicaean Emperor.²⁷ Apart from a few orthographical differences, the quotation is identical to that found in the Milanese fragment. On the other hand, in several ways it diverges from the text of Panaghia 33, if for no other reason than that the basic Latin text cited in the Mesarites dispute also differs (*oblationem puram, oblationem sanctam, oblationem immaculatam, panem sanctum vitae sempiternae et calicem vitae sempiternae*).²⁸

Was the text of Panaghia 33 known subsequently by later Greek theologians? The only citation from the Latin Mass comes from Chapter 30 of the „Explication of the Divine Liturgy” by Saint Nicholas Cabasilas, written in the 1360s. He quotes the prayer *Supplices te rogamus* as follows: κελεύσον ἀνενεχθῆναι τὰ δῶρα ταῦτα ἐν χειρὶ ἀγγέλου εἰς τὸ ὑπερουράνιον σου θυσιαστήριον.²⁹ This translation corresponds slightly more precisely to the original, except ὑπερουράνιον: *iube haec perferri per manus angeli tui in sublime altare tuum*. The Constantinopolitan version is different: κελεύσον ταύτην διακονηθῆναι διὰ χειρῶν ἄγγελῶν σου εἰς τὸ ὑψίλον θυσιαστήριον σου. It seems Cabasilas was unaware of the version copied in the code of Theotokos Kalamiotissa.

26 1163/64–after 1214. From 1207 the Metropolitan of Ephesus.

27 A. Heisenberg: *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion*, III (Sitzungsb. der Bayer. Akad. D. Wissensch., Philos.-philolog. U. Hist. Kl., 1923, 3. Abhandl.), München, 1923. vö. Gill: *Byzantium and the Papacy 1198–1400*. 41. (The discussion notes were composed by the Greek side in 1216. Perhaps they were made by someone other than Mesarites because he may have been dead by that time.)

28 A. Heisenberg: *Neue Quellen*, 15.

29 c. XXX, 2. SC 4bis, p. 192.

Conclusion

I think that this curious text of Panaghia 33 invites further investigations. Namely, did the polemics after the occupation of Constantinople continue as previously by omitting the basic liturgical texts, or did they make any effort to become better acquainted with them because the lack of understanding could be one of the reasons, although not the only reason, for the failure to establish a real theological dialogue. The quotations from Mesarites and Cabasilas appear to indicate that from this point on, they began to devote greater attention to liturgical texts. Indeed, we need additional research to help uncover when and where this occurred among later Byzantine theologians, and where do Latin theologians begin to refer to the Greek liturgy. Such explorations could provide a valuable supplement to improve our understanding of why the theological discussions between Byzantium and Rome ran aground in Florence.

II. The text

Since the transliterated text and the Greek translation appear on the same page in the manuscript, the pages of the former have been identified with letters from the Latin alphabet (f. 130^r), while those of the latter with Greek letters (f. 130^a). Although the rubrics are not separately marked in the original, they have been underlined. The Latin text underneath the original Greek does not appear in the manuscript and only serves to ease the identification of the words.

(f. 130^r)

ὁ κ(ύρι)σ μεθ'ήμῶν. καὶ μετὰ τοῦ πν(εύματό)σ σου. ὁ ἱερεύς
Δόμῖνουσ βοβῖσκουμ ἔτθ κουμ (σ)πῖρίτου τουο. σακερδης.
Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Sacerdos.

5

εὐζόμεθα· παράσχου // κ(ύρι)ε τοῖσ πῖστοῖσ σου δεξιάν
ὀρέμουσ. πρετένδε. // δόμῖνε, φίδελίβε δεξετερὰ
Oremus. Praetende // Domine, fidelibus dextera

10

οὐ(ρα)νίου βοηθ(εῖα)σ, ἵνα σε ὄλη καρδία ἐκζητήσωσῖ // καὶ
κελεστίσ αὐξιλῖι ὄντ τε τόστο κόρδε περκυῖραντ. // ἔτθ
coelestis auxilii ut te toto corde perquirant // et

15

ἅπερ ἀξί(ω)σ αἰτοῦνταῖ, κατευοδοθῶσῖ. // Διὰ τοῦ Κ(υρί)ου
κύε δίγνε πουστουλάντ κονσεκοάντουρ. // Περ Δόμῖνε
qui digne postulant consequantur. // Per Dominum

20

ἡμ(ῶν) // Ἰ(ησο)ῦ Χ(ρίστο)ῦ // τοῦ υἱοῦ σου, μεθ'οῦ
νοστρουμ // Ἰησοῦμ Χρίστουμ // φίλιουμ τούουμ, κοῖι τέκουμ
nostrum // Iesum Christum, // filium tuum, qui tecum

25

ζῆσ καὶ βασῖλεύεῖσ ὁ θ(ε)σ εἰσ ἐνότητα Πν(εύματο)σ // ἀγίου
βῖβετ ἔτθ ρέγνατ Δέουσ ἰν οὐνῖτάτε Πυρίτου // σάνκτι
vivit et regnat Deus in unitate Spiritus // sancti

30

εἰσ ἀπεράντ(ου)σ αἰῶν(α)σ τ(ῶν) αἰώνων. Ἀμήν. ὁ ἱερεύς
περ ὀμνῖα σέουλα σεκουλόρουμ. Ἄμεν. σακερδης.
per omnia saecula saeculorum. Amen. Sacerdos.

Ἐπάνω προσφορ(ᾶ)σ // θυσίαν, Κ(ύρι)ε, σοὶ ὀρίσθεισ(α)ν
Σαπερ ὀβλατα // Σακρίφικῖα, Δόμῖνε, τίβι δῖκάτα
Super oblata // Sacrificia Domine tibi dicata

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

ἀγίασον κ(αι) διὰ αὐτῆς ἡμῖν πρόσχεσ // διὰ
σακτιτικά ἔθθ περ εαδεμ νος πλακάτους // ἰντένδε πέρ
sanctifica et per eadem nos placatus // intende, per 35

τ(οῦ) Κ(υρί)ου ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ) Χ(ρῖστο)ῦ τοῦ υἱοῦ σου,
Δόμῖνε νόστρουμ Ἰησοῦμ Χρῖστουμ φίλιουμ τούουμ,
Dominum nostrum Iesum Christum, filium tuum, 40

μεθ' οὔ // ζῆσ καὶ βασιλε(ύει)σ ὁ θε(ε)σ εἰς ἐνότητι
κὺί τεκ(ου)μ // βῖβῖτ ἔθθ ρίγνατ Δέουσ ἰν οὐνῖτατ(ε)
qui tecum // vivit et regnat Deus in unitate

πν(εύματο)σ ἀγίου εἰς πάντασ αἰῶνασ // τ(ῶν) αἰώ(νω)ν.
Σπίριτουμ σάκτι περόμνῖα σέκουλα // σεκουλόρουμ.
Spiritus sancti per omnia saecula // saeculorum. 45

ὁ ἱερεύσ· Κύριε μεθ' ἡμῶν. ὁ λαός· Καὶ μετὰ τοῦ //
σακερδῆσ. Δόμῖνουσ βοβίσκουμ. πόπολουσ. Ἐθθ κουμ // 50
Sacerdos. Dominus vobiscum. Populus. Et cum //

πν(εύματό)σ σου. ὁ ἱερεύσ· Ἄνω σχῶμ(εν) τ(ὰσ) καρδί(ασ).
σπίριτου τούο. σακερδῆσ. Σουσουρμ κόρδε
spiritu tuo. Sacerdos. Sursum corda. 55

ὁ λαός· Ἐχομ(εν) πρὸ(σ) τ(ὸν) Κ(ύρι)ο)ν. // ὁ ἱερεύσ·
πόπολουσ. Ἀβέμουσ ἂ Δόμῖνε // σακέρδῆσ.
Populus. Habemus a(d) Dominum. // Sacerdos. 60

Εὐχαρίστ(ιασ) ἀναπέμψωμ(εν) Κ(υρί)ῳ τῷ θεῷ ἡμ(ῶν).
Γράτζιασ αγάμουσ Δόμῖνε Δέω νοστρω.
Gratias agamus Domino Deo nostro.

65 ὁ λαός: Ἄξιον // κ(αι) δικάϊόν ἐστὶ. ὁ ἱερεύς: ὄντ(ω)σ
πόπολους. Δίγνουμ // ἔτθ ιούστουμ ἐστ. σακέρδης. Βέρε
Populus. Dignum // et iustum est. Sacerdos. Vere

70 ἄξιον κ(αι) δικάϊόν ἐστὶ, πρέπον κ(αι) // σωτηριῶδες ἡμῖν
δίγνουμ ἔτθ ιούστουμ ἐστ κούουμ ἔτθ // σαλουταρὲ νοσ
dignum et iustum est (ae)quum et // salutare, nos

75 σοὶ ἀεὶ εὐχαριστί(ασ) ἀναπέμπ(εῖν) Κ(ύριο)σ ἅγιε //
τίβῃ σέμπερ γράτζιασ ἄγερε Δόμῖνε σάκτε //
tibi semper gratias agere, Domine sancte, //

80 π(άτε)ρ παντοδύναμε αἰώνιε θε(ε)ὲ διὰ
πάτρε ὀμνίποτενσ ἀτέρνε Δέουσ περ
Pater omnipotens, aeternae Deus, per

80 Χριστοῦ τοῦ κ(υρίο)υ ἡμ(ῶν), //
Χρίστουμ Δόμῖνε νούστρουμ, //
Christum Dominum nostrum, //

85 (f. 130^v)
δῖ' οὗ τ(ῆν) δόξαν σου αἰνοῦσῖν // Ἄγγελοῖ, προσκυνοῦσῖ
πὲρ κυῖεμ μαγεστάτεμ τούαμ λαυδαντ // Ἄγγελῖ ἀδόραντα
per quem maiestatem tuam laudant // angeli, adorant

90 κυριότητες, τρέμουσῖ ἐξουσίαῖ οὐ(ρα)νοὶ // οὐ(ρα)νῶν τὲ
δομῖνατζιόνεσ, τρέμουντ πότεστάτεσ κέλι // κελορούμ κῖτε
dominationes, tremunt potestates; coeli // coelorumque

95 δυνάμεισ τά τε μακάρια // κοῖνῃ ἀγαλλιάσει
βῆρτούτεσ ἀκ βεα(τα) Σεραφῖμ // σόκῖα ἐξουταλτζιόνε
virtutes ac bea(ta) Seraphim // socia exultatione

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

λεῖτουργοῦσι, μεθ' ὧν κ(αὶ) τ(ᾶ)ς ἡ(μετ)έρ(ας) φων(ᾶ)ς κονκελεύραντε κον κυίβους ἔτθ τρασ βόσκες concelebrant. Cum quibus et (nos)tras voces	
προσδεχθῆναί // κέλευσον δεόμεθα ἱκετικῆ ὁμολογία // 100 οὐταδμετῖ // (ι)ουβέας δεπρεκάμουρ σούπλικὶ κονφῖόνε // ut admitti // iubeas deprecamur, supplicii conf(ess)ione //	
λέγοντες. ὁ λαός σὺν τῷ ἱερεῖ. // Ἅγιος ἅγιος διέκντες. <u>πόπολους κοῦμα σακερδότους.</u> // (Σ)άκτους σάκτους dicentes. <u>Populus cum Sacerdote.</u> // Sanctus, Sanctus	105
Κ(υρίο)ς θε(ο)ς // πλήρησ ὁ οὐ(ρα)νός σάκτους Δόμῖνους Δέουσ // (Σ)αβαὼθ πλένι σούντ κέλι Dominus Deus // Sabaoth. Pleni sunt coeli	110
κ(αὶ) ἡ γῆ // τῆσ δόξ(η)σ σου ἐν τ(οῖ)σ ὑψίστ(οῖ)σ // ετθ τέρρα // (γ)λόριεσ τούα ὠσαννά (iv) (ἐ)ξκελσίσ // et terra // gloria tua. Hosanna in excelsis. //	115
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κ(υρίο)υ ἐν βενεδίκτους κῖ βένιτ ἰν ὀμῖνε Δόμῖνε ὠσαννά ἰν Benedictus qui venit in nomine Domini. Hosanna in	
τ(οῖ)σ οὐ(ρα)νοῖσ. σέ τοίνυν ἐπίσκεστατε // π(ά)τερ διὰ Ἰ(ησοῦ) ἐξ κελσίσ. Τέ ἰγίτουρ κλίμεντίσιμε // (πά)τρε πέρ Ἰησοῦμ excelsis. Te igitur, clementissime // Pater, per Iesum	120
Χ(ρῖστο)ῦ τοῦ υἱοῦ σου Κ(υρίο)υ ἡμ(ῶ)ν ἱκετεύοντ(ε)σ Χρίστουμ φιλίουμ τούουμ Δόμῖνε νόστρουμ σούπλικεσ Christum, filium tuum, Dominum nostrum, supplices	125

- παρακαλοῦμεν κ(αὶ) δεόμεθα // ἵνα προσδέξη κ(αὶ)
ρογάμους εἰθ πετίμους // τία πα αβέας εἰθ
rogamus et petimus // (ut) accepta habeas et
- 130 εὐλογήσῃς ταῦ(τα) τὰ δῶρα ταύτην τ(ήν) προσφορὰν ταύτ(ην)
βενεδίκῃς ἐκ δόναρ ἐκ μουἀργερα ἐκ
benedicas haec dona, haec munera, haec
- 135 τ(ήν) ἀγί(αν) θυσίαν τ(ήν) ἀμωμητον // ἐν πρώτ(οῖς) ἦν
σάκτα σακρίφικῖα ἱνλίβατω // ἱν πρώμοῖς κῖε
sancta sacrificia illibata, // in primis quae
- 140 σοῖ προσφέρομ(εν) ὑπὲρ τ(ῆς) Ἐκκλ(ησίας) σου τ(ῆς) ἀγίας
τίβι ὀφερίμους προ Ἐγκλεσίᾳ τούα σάκτα
tibi offerimus pro ecclesia tua sancta
- 145 καθολικῆς, ἦν εἰρηνεῦσαῖ // διαφυλάξαῖ ἐνῶσαῖ κ(αὶ)
κατόλικά, κούαμ παμῖφικάρε // (κ)ουστοδίρε αδουνάρε εἰθ
catholica, quem pacificare, // custodire, adunare et
- κυβερνήσαῖ καταξίωσ(ον)
ρέγερε δῖγνέρις τότο ὄρβε τεράρουμ οὐνάκουμ
regere digneris toto orbe terrarum, una cum
- 150 τῷ δούλῳ σου ἡμῶν. // Μνήσθητι, Κ(ύρι)ε,
βεατίσιμο φάμουλο τούο παπα νοστρω // (Μ)έμ(εν)το, Δόμῖνε,
beatissimo famulo tuo, papa nostro. // Memento Domine
- 155 τ(ῶν) δούλων κ(αὶ) πάντ(ων) τ(ῶν)
φαμουλόρουμ φαμουλαρούμ εἰθ ὀμνίουμ κῖρκουμ
famulorum famularum(que) et omnium circum

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

παρίσταμ(ένων)·σοὶ γ(ὰρ) ἡ πίστι(ῖς) αὐτ(ῶν) δῆλη ἐστὶ καὶ
 τίβι φῖες κόγνῖτα εστ ετθ
 quorum tibi fides cognita est, et 160

(f. 131^r)

φανερὰ // ἡ πρόθεσ(ῖς) ἦν τῖνά σοὶ προσφέρουσι ταύτ(ην)
 νότα // δεβότζιο ηνὶ τίβι ὀφφέρουτ εκ
 nota // devotio, qui tibi offerunt hoc 165

τὴν θυσί(αν) // τ(ῆς) αἰνέ(σεως) ὑπὲρ ἑαυτ(ῶν)
 σακρίφι[κίομ] // λαυδί πρὸς ὀμνίβουσ
 sacrificium // laudis, pro s(e) omnibus,
 170

ὑπὲρ ἀναρρῦσ(εως) // τ(ῶν) ψυχ(ῶν) ὑπὲρ ἐλπίδος
 προ ρέδεμι // τζῖόνε ἀνιμάρου προ σπε
 pro redemp // tione animarum, pro spe

σ(ωτη)ρίασ καὶ // ρύσεωσ αὐτ(ῶν) σοὶ ἀποδιδόασι 175
 σαλούτῖς ετθ // ἰνκολουματάτησ σουα τίβι ρέδουντ
 salutis et // incolumitatis suae; tibi (que) reddunt

τ(ὰς) [εὐχὰς] // αὐτῶν τῶ αἰωνίῳ θε(ε)ῶ ζῶντι καὶ ἀληθίνῳ,
 βότα // σουα ἐτέρνω Δεω βίβω ετθ βερο 180
 vota // sua aeterno Deo, vivo et vero.

κοῖνωνοῦντ(εσ) κ(α)ὶ τ(ὴν) μνήμ(ην) σεβόμενοι // ἐν πρώτο(ῖς)
 [κο]μουνικάντεσ ετθ μεμόριαμ βενάρουντ // ἰν πρίμοῖσ
 Communicantes et memoriam venerant, // in primis 185

τ(ῆς) ἐνδόξου ἀεῖπαρθένου // Μαρίας γεννητρί(ασ)
 γλοριόσε σεμ περβῖργίνησ // Μαρῖε γενετρικήσ
 gloriosae semper virginis // Mariae, genitricis

- 190 τ(οῦ) θ(εοῦ) κ(α)ὶ Κ(υρίου) υ(ἡμῶν) // Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ
 Δεῖ ετθ Δόμινι νόστρι // Ἰησοῦ Χ(ρίστ)ιμ σεδ
 Dei (et) Domini nostri // Iesu Christi; sed
- 195 μ(ῆν) κ(α)ὶ τ(ῶν) μακαρί(ων) ἀποστόλ(ων) // κ(α)ὶ μαρτύρων
 ετθ βεατόρουμ αποστολό[ρουμ] // ετθ μαρτυρουμ
 et beatorum apostolorum // et martyrum,
- 200 Πέτρου Παύλου Ανδρέου // Ἰωάννου Ἰακώβου Φιλίππου
 Πέτρι Πάυλι Ανδρέϊ // Ἰω(αννῖς) Ἰακώβϊ Φιλίππϊ
 Petri, Pauli, Andreae, // Johannis, Jacobi, Philippi,
- 205 Βαρθολομαίου // Ματθαίου Σίμωνο(σ) καὶ Θαδδαίου Λίνου
 Βαρθολομέϊ // Ματθαεῖ Σίμωνῖς ετθ Θαδδέϊ Λινῖ
 Bartholomaei, // Matthaei, Simonis et Thaddei, Lini,
- Κλήτου Κλέμεντο(σ) Ξύστου Κορνηλίου Κυπριανοῦ
 Κλετ Κλεμέντις Σίξστι Κορνέλι Κυπριάνι
 Cleti, Clementis, Xysti, Cornelii, Cypriani,
- 210 Λαύ[ρου] // Χρυσογόνου Ἰω(άννου) καὶ Παύλου καὶ
 Λαυρε // Χρυσογόνῖ Ἰω(αννῖς) ετθ Παυλω Κοσμᾶ ετθ
 Lauri, // Chrysogoni, Johannis et Pauli, Cosmae et
- 215 Δαμῖανοῦ καὶ πάντ(ων) τ(ῶν) ἀγί(ων), ὧν τίνων // τῆ
 Δαμῖανῖ ετθ ὄμνιουμ σανκτόρουμ, τουορουμ // κόρουμ
 Damiani, et omnium sanctorum tuorum, // quorum
- 220 πρεσβεία παράσχου ἵνα ἐν πάσῃ τῇ σκέπῃ τῆς βοηθείας
 πρεκίβουσῖνε κυνκέδασ οὔτῃ ὄμνῖ προτεκτζιόνῖς
 precibus concedas, ut in omni protectionis

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

σου φρουρούμεθα [...] // διὰ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου τούα μουνιάμουρ αυξίλιο // περ Χ(ρίστο)υμ Δόμινε tuae muniatur auxilio, // Per Christum Dominum	
Ταύτ(ην) οὖν τ(ήν) προσφορὰν νόστρουμ. ἀμ(ήν) Ἄν ἰγίτουρ οβλατίονεμ nostrum. Hanc igitur oblationem	225
τ(ῶν) δούλ(ων) σου ἡμ(ῶν) κ(α)ὶ // παντὸς τοῦ λαοῦ σου σερβίτουτίς νόστρε ετθ // κουνοκτε φαμίλιε σουα servitutis nostrae et // cunctae familiae tuae	230
δεόμεθα Κ(ύρι)ε ἀσμέν(ωσ) πρόσδεξαῖ, κίῆεσούμουσ Δόμινε οὐτ πλάκατουσ ἀκίπιασ quaesumus, Domine, ut placatus accipias	235
τ(άσ) τε ἡμέρ(ασ) // ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ διέσκιε // νοστρουσ ἰν τούα πακε diesque // nostros in tua pace	240
διοίκησον καὶ ἀπο αἰωνίου κατακρίσε(ωσ) ἡμ(ᾶσ) ῥυσαῖ δίσποντ ετθ κυε βετέρνα δαμνατζιόνε νοσ ἐρίπῃ disponas atque ab aeterna damnatione nos eripi	245
κ(αὶ) ἐν // το(ῖσ) ἐκλεκτο(οῖσ) σου κέλευσον ἀγέλη ετθ ἰν // ἐλεκτόρουμ τούρουμ ιούβεασ γρέγε et in // electorum tuorum iubeas grege	245
συναριθμηθῆναῖ // νουμεράρῃ // numerari //	250

(f. 139^r)

255 διὰ χ(ρίστο)υ τοῦ κ(υρίου) ἡμ(ῶν) ἦν προσφορ(ὰν) σὺ //
περ χ(ρίστο)υμ δόμινουμ νόστρουμ. Κουαμ ὀβλατζιόνεμ του //
Per Christum Dominum nostrum. Quam oblationem tu //

260 ὁ θε(ο)σ ἐν ἅπασῃ δεόμεθα εὐλογητὴν ἀπερίγραπτον //
δέουσ ἰν ὀμνίβους κῆεσόμους βενεδίκταμ ἀδῖρκπαν //
Deus in omnibus quaesumus benedictam ascriptam //

ἐράσμῖον εὐαπολόγητον πρόσδεκτε καὶ εὐπρόσδεκτον ποιῆσαῖ
ράτιμ ρατιονάβιβελ ἀκεπτάβιλῖμ φακέρε
ratam rationabilem acceptabilem facere

265 κατ(α)ξίωσον // ἵνα ἡμῖν σῶμα κ(αὶ) αἷμα γένηται
διγνέριτους // οὐτ νόβῖσ Κόρπους ετθ σάνγῦῖσ φιατ
digneritus // ut nobis Corpus et sanguis fiat

270 τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ // σοῦ τοῦ Κ(υρίου) κ(αὶ) θε(ο)υ ἡμ(ῶν)
διαλεκτίσιμῖ φίλῖ // τοῦ δομῖνῖ δέι νόστρῖ
dilectissimi filii // tui Domini Dei nostri

275 Ἰ(ησο)υ Χ(ρίστο)υ ὃσ πρὸ μῖ(ὰσ) ἡμέρ(ασ) //
Ἰ(ησο)υμ Χ(ρίστο)υμ κῆῖ πρῖ δῖε ὀδιε //
Iesu Christi qui pridie hodie //

280 τοῦ παθ(εῖν) ἔλαβ(εν) ἄρτον ἐν τ(αῖσ) ἀγίαῖσ ἀχράντοισ //
πατερέτουρ ἀκέπῖ πάνεμ ἰν σάκτας ἀκενεράβιλεσ //
quam pateretur accepit panem in sanctas ac venerabiles //

χερσῖν αὐτοῦ κ(αὶ) ἐπάρ(ασ) τ(οὺσ) ὀφθαλμοὺσ ἐν τῷ οὐ(ρα)νῷ
μάνουσ σουασ ἐλεβάτῖσ ὀκουλῖσ ἰν κέλου
manus suas elevatis oculis in caelum

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

πρὸς θεὸν // π(ατέ)ρ(αν) αὐτοῦ σοὶ εὐχαρίσ(τῶν) εὐλόγησ(εν)
μὶ δέου // πάτρε σούουμ τίβι γράτζιοσ βενεδίξϊ 285
in Deum // Patrem suum tibi gratias benedixit

ἔκλασ(εν) ἔδωκε τ(οῖς) μαθητ(αῖς) αὐτοῦ λέγῶν
φρετ δέδϊτ δῖστζίπουλι σουῖσ δί[κενσ]
fregit dedit discipulis suis dicens: 290

(f. 139^v)

λάβετε κ(αὶ) φάγετε ἐξ αὐτοῦ πάντ(εσ) τοῦτο // ἐστὶ
ακίπϊ ετθ μάνδου ἐξ ὄκ ὄμνεστ ὄκ // ἔστϊ
Accipite et maducate ex hoc omnes, hoc // est 295

τὸ ἐμ(οῦ) σῶμα ὁμοί(ώσ) πάλιν μετὰ τὸ δεῖπνησαὶ λάβ(ων)
ἐνῖμ κόρπουσ μέουμ σίμίλι μόδο ποστε ακουμ κενάτου
enim corpus meum. Simili modo postea cum caenatum 300

κ(αὶ) ποτήριον //
μεστακίπιενσ ετθ οὖν πλεκλάρουμ κάλικεμ //
est accipiens et (h)un(c) praeclarum calicem //

ἐν τ(αῖς) ἀγίαῖς ἀχράντοῖς χερσὶν αὐτοῦ // πάλιν σοὶ 305
in sanctas ac venerabiles manus suas // et tibi

εὐχαρίστῶν εὐλόγησε δέδωκε το(ῖς) μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων
γρατζία βενεδίξϊτ δέδϊτ δῖστζίπουλισ σουῖσ δίκενσ 310
gratia(s) agens) benedixit dedit discipulis suis dicens:

λάβετε πίετε // ἐξ αὐτοῦ πάντ(εσ) τοῦτο ἔστϊ γὰρ τὸ ποτήριον //
ἀκίπιτε // ο ὄμνεστ ἰκ εστ ἐνῖμ καλιξ //
Accipite // hoc omnes. Hic est enim calix // 315

αἵματός μου νέ(ασ) κ(αι) αἰωνίου διαθήκησ // μυστήριον
[...].νῖσ μεί νόβα βετέρνησ τεταμέντι // [μί]στεριουμ
sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, // mysterium

320 πίστε(ωσ) ὁπέρ ὑπέρ ὑμ(ῶν) κ(αι) // ὑπέρ πολλ(ῶν)
φίδει κῦ προβόβῖσ ετθ // προ μούλτισ
fidei, qui pro vobis et // pro multis

325 ἐκχέεταῖ εἰσ ἄφεσῖν ἁμαρτιῶν τοῦτο
ἐτθφουνδίτουρ ἰν νέβῖσσῖονε πεκατόρουμ εκ
effundetur in remissionem peccatorum. Haec

330 ὁσάκις ἂν ποιῆτε ἐν τῇ ἐμῇ // μνήμη ποιήσετε.
κουόντζῖεσ κουμ κῖε φεκερέτισ // [...]εῖνε φακῖέτισ.
quotiescumque feceritis, in mei // me(moriam) facietis.

335 ὄθ(εν) καὶ μνημονεύοντ(εσ) Κ(ύρι)ε ἡμεῖσ οἱ σοὶ δούλοῖ ἀλλὰ
ἶνδε ετθ μεμόρεσ δόμῖνε νοσ τοῦί σέρβῖ σεδ
Inde et memores, Domine, nos tui servi sed

κ(αι) ὁ λαός σου ὁ ἅγιο(σ) // [τοῦ] Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ σου
ετθ πλέουσ τουα σακτα // χριστουμ φίλιῖ τοῦί
et plebs tua sancta // Christi Filii tui

340 Κ(υρίο)υ κ(αι) θ(εο)ῦ ἡμ(ῶν) κ(αι) τοῦ μακαρίου αὐτοῦ
δόμῖνῖ δέῖ νόστρῖ ετθ βεάτε
Domini Dei nostri et beatae

345 πάθ(ου)σ ἀλλὰ μὲν κ(αι) τ(ῆ)σ ἀπ(ὸ) τοῦ ἄδου
πασῖόνῖ σετ ἐνο[...] ετθ ἄβῖνφέρῖσ
passionis nec non et ab inferis

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

ἐγέρ //σεωσ ἀλλὰ καὶ τ(ῆ)σ ἐν οὐ(ρα)νοῖσ ἐνδόξου
ρέσουρε//πρίονεσ σεδ ετθ ἰνκέλισ γλοριόσε
resurrectionis sed et in caelis gloriosae

350

ἀναβάσεωσ προσφέρομ(εν) τῆ τιμία θεότηι σοῦ //
ἀσκενσιόνισ ὀφφέριμουσ. περεκλάρεμ δέϊεστατι τοῦε //
ascensionis offerimus praeclarae deitatis tuae //

ἐκ τῶν σῶν δωρέων παρέσχεσ θυσίαν // ἀγίαν θυσίαν
δε τουῖσ δόνισ ἀκδάτισ ὄστιαμ // σάκταμ ὄστιαμ
de tuis donis ac datis hostiam sanctam, hostiam

355

καθαράν //
πούραμ //
puram, //

360

(f. 140^r)

θυσί(αν) ἀμώμον ἄρτον ἅγιον // ζω(ῆ)σ αἰωνίου κ(αι)
ὄστιαμ ἰνμακουλάταμ πάνεμ σάγκτε // βίτι κετέρνε ετθ
hostiam immaculatam, panem sanctum // vitae aeternae et

365

ποτήριον σ(ωτη)ρίασ // ἀενάου.....ὕπερ ὧν ἰλέω //
κάλικεμ σαλούτισ // περπετούε σουπρακίε προπίτζιο //
calicem salutis // perpetuae. Supra quae propitio //

370

καὶ εἰλάτω ἐπίσκέψαι καταξίωσ(ον) καὶ // προσδεκτέα
ἀκσερένο βούλτου ρ[...]ασπίρε διγνέρισ ετθ // ἀσκέπτα
ac sereno vultu respicere digneris et // accepta

375

σχ(εῖν) κατηξίωσ(ασ) τὰ δῶρα // τοῦ παιδ(ό)σ σου
αβερνε διγνέρισ ἐσμουνε[ρα] // πούερι τουί
habere digneris es munera // pueri tui

380 τοῦ δικαίου κ(αι) προσ[φορὰν] π(ατ)ριάρχου ἡμ(ῶν)
 iustini abel et sacrificium patriarchae nostri
 iusti Abel et sacrificium patriarchae nostri

κ(αι) // ἦντίνα σοῖ προσήγαγε ὁ πρῶτο[...]
 385 ἀβραᾶμ ετθ // κούοδ τίβι ἄττουλιτ πόνουσ
 Abrahae et // quod tibi attulit (summus sacerdos tuus)

// ἁγίαν προσφορὰν ἄμωμον [θυσίαν] //
 390 μελχισεδέκ // σάγτουμ σακρίφιουμ ινμακουλάταμ ὄστιαμ. //
 Melchisedech, // sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. //

ἱκετεύοντες σε δεόμεθα παντοδύναμε θε(ε)ε.
 σουπλίκεσ τεριγάμουσ ὀμνίποτέντεμ δέουσ.:
 Supplices te rogamus, omnipotens Deus,

395 ἐνταῦθα κλινόμενος ὁ ἱερευσ μνημονεύει ὑπ(ὸ) τ(ῶν)
κεκοϊμημ(ένων) ἢ ζώντ(ων)

κελεύσον ταύτ(ην) διακονηθῆναί διὰ χειρ(ῶν) ἁγγελ(ῶν) σου
 400 iube haec perferri per manus angeli tui
 iube haec perferri per manus angeli tui

εἰς τὸ ὑψηλὸν θυσιαστήριον σου ἐνώπι(ον) τοῦ θείου
 405 in sublimi altare tuum in conspectu
 in sublimi altare tuum in conspectu

προσώπου // σου ἵνα ἐκ τούτου
 μαῖεστάσι // τουε διβίνε κουόδοκουόδ ἐξ ὅκ
 maiestatis // tuae divinae, (ut) quotquot ex hac

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

τοῦ θυσιαστηρ(ίου)	ἀγίαν	τοῦ υἱοῦ	
ἀλτάρι	παρτικὶ πατζιόνε	σάκρο σάκτουμ	φίλλι
altaris	participatione	sacrosanctum	Filii
			410
σου σώματος // καὶ αἵματος	ληψόμεθα	πάση εὐλογία	
τοῦ κόρπουσ // ετθ σανγγίνεμ	σουμξεριμου,	σόμενι βενδικτιόνε	
tui corpus // et sanguinem	sumpserimus,	omni benedictione	415
οὐ(ρα)νίου κ(αι) χάριτι	ἐμπλησθῶμεν	διὰ // Χ(ριστο)υ	
κελεστίω ετθ	γράφια	ρεπλεάμουρ	περ // χ(ριστο)υμ
caelesti et gratia	repleamur.	Per // Christum	
			420
Κ(υρίο)υ ἡμ(ῶν) ἡμῖν	οὖν	τοῖσ ἀμαρτωλ(οῖσ) δούλ(οῖσ)	
δόμῖνουμ	νόστρι.	νόβῖσ	κούοδ κῖε πέκκα
Dominum nostrum.	Nobis quoque	pecca(toribus)	servis
			425
σου εἰσ τὸ πλῆθος	τοῦ ἐλέουσ σου //		
τούε δεμουλτιτούδινε	μῖσεράτζιονουμ //	τουάρουμ	
tuis de multitudine	miserationum //	tuarum	
			430
ἐλπίζουσι	μέρος	καταξιώσον	
σεπέραν	τίβουσ	πάρτεμ [... ..]	διγνέρισ
sperantibus...	partem	[aliquam et societatem donare]	digneris
			435
(f. 140 ^v)			
[με]τὰ τ(ῶν) σ(ῶν) ἀγί(ων) ἀποστόλ(ων)	καὶ μαρτύρων		
[κο]υν	τούῖσ	σάκτισ	ἀποστολόρουμ
cum	tuis	sanctis	apostolorum et martyrum,
			440
μετὰ (Ἰωάνν)ου (στεφάν)ου (ματθαί)ου //	(βαρνάβα) ἰγνατίου		
κούμ	ιωάννε	στεφάνο	μαθία //
cum Ioanne,	Stephano,	Matthia,	// Barnaba, Ignatio,
			440

(ἀλεξάνδρου) (μαρκελίνου) (πέτρο) (φιλικίτάτ)ησ (περπετούα)σ
ἀλεξάνδρο μαρκελίνο πέτρο φιλικίτάτ περπετούα
Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua,

445 (ἀγάθ)ησ (λουκία)σ ἄγνησ // (κεκ)ιλίασ (ἀναστασία)σ κ(αι) μετὰ
ἀγάθε λουκία ἄγνησ // (κεκ)ιλία ἀναστασία ετθ κούσ
Agatha, Lucia, Agne, // Caecilia, Anastasia et cum

450 πάντ(ων) τ(ων) ἀγί(ων) σου μεθ' ὧν ἡμ(ῖν)
μομνίβουσ σάκτισ τούτισ ἰντρακουρούμ νόστρι
omnibus sanctis tuis, intra quorum nostri

455 τ(ῆν) μερίδα ποιήσον μῆ // [ἐπι]βλέπ(ων) εἰσ τ(ὰσ) πράξ(εῖσ)
κονσορτζίουμ νον // [ἐστί]ματορμέρισ
consortium non // aestimator meris

ἀλλὰ ἀφες(ῖν) δεόμεθα παραχωρατὰ πάρασχ(ου)...
σεδ βένιε. Κιῖέσουμουσ λαργίτορ ἀδμίτ
sed veniae, quaesumus, largitor admitte.

460 διὰ χ(ριστο)υ κ(υρίου)υ ἡμ(ων) // διουτῖνο ταῦτα πάντα
περ χ(ριστο)υμ δόμνῖμ νόστρουμ // [...] κῆέμ εκ ὄμνῖ
Per Christum Dominum nostrum // Per quem haec omnia,

465 κ(ύρι)ε ἀεῖ καλὰ χορηγεῖσ ἀγιοποιεῖσ ζωοποιεῖσ
δόμῖνε περ βόνα ρεάσ σαγκτιφίκασ βιβίκασ
Domine,(semper) bona creas, sanctificas, vivificas,

470 εὐλογεῖσ // παρέχεῖσ ἡμῖν διὰ αὐτοῦ και μετὰ
βενεδίκῖσ // πρίστας νόβῖσ περ ἱψουμ ετθ κουμ
benedicis // praestas nobis.Per ipsum et cum

αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἐστὶ σοὶ θε(ε)ῶ // παντοδυνάμω ἅμα
ἴψο εἶθ ἰν ἴψο ἐστὶ τίβι δέο // ὀμνῖποτέντι ἰουνῖτάτε
ipso et in ipso est tibi Deo // omnipotenti in unitate

475

τῷ πν(ευματ)ῖ ἁγίω πᾶσα τίμη καὶ δόξα. Ο ἱερεῦς //
σπῖρίτουσ σάγκτι ὀμνῖ σόνορ ἐτθ γλόρῖα. Σακέρδοσ //
Spiritus sancti omnis honor et gloria //

λαμπρᾶ τῆ φωνῆ πάντοτε εἰσ τ(οὺσ) αἰώ(νασ) τ(ῶν) αἰών(ων). 480
[...]ρε βόκε περόμνῖα σέκουλα σεκουλόρουμ.
per omnia saecula saeculorum.

ἀμ(ήν). εὐζώμεθα ἐκ τῆσ σωτηριῶδ(ησ) // [ὑπο]μνημάτ(οσ)
ἀμ(ήν). Ὁρέμουσ πρεσκεπῖσαλουτάρῖβ(ουσ) // [μο]νῖτι 485
Amen. Oremus. Praeceptis salutaribus // moniti

καὶ ἐκ τ(ῆσ) θεί(ασ) διδασκαλίας λέγειν //
εἶθ διβίνα ἰνστίτουτζῖ Φορμάτι αὐδέμουσ δίκερε://
et divina institutione formati audemus dicere:// 490

[πάτ]ερ ἡμ(ῶν) ο ἐν τ(οῖσ) οὐ(ρα)νοῖσ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομα
[πα]τρὲ νόστρε κῖῖν κέλισ σαγκτιφῖκέτουρμ νόμεν
Pater noster qui in caelis, sanctificetur nomen

495

σου ἐλθέτω ἡ βαβῖλεια σου // [γενη]θητο ὡσ ἐν
τούουμ ἀδβένῖ ἀτερέγνουμ τούουμ // [...] σίκουθ ἰν
tuum, adveniat regnum tuum, // sicut in

οὐ(ρα)νω κ(αὶ) ἐπὶ τ(ῆσ) γῆσ τ(ὸν) ἄρτον ἡμ(ῶν) δός ἡμῖν 500
κέλο εἶθ ἰν τέρρα πάνεμ νόστρε δῶτί νόβῖσ
caelo et in terra. Panem nostrum doti nobis

505 σήμερ(ον) καὶ ἄφες ἡμ(ῖν) // τὰ ὀφειλήματα ἡμ(ῶν) ὡς
 ὄδιε ετθ δι νόβις // [δέβι]τα νόστρα σίκουτθ
 hodie, et di(mitte) nobis // debita nostra, sicut

καὶ ἡμ(εῖς) // ἀφίεμ(εν) τ(οῖς) ὀφειλέταις ἡμ(ῶν) καὶ μὴ
 ετθ νοσ // δὶμίτνιβουσ δεβιτόριβουσ νόστρις ετθ νέ
 et nos // dimittimus debitoribus nostris, et ne

510 ἡμ(εῖς) // [εἰσε]νέγκησ εἰς πειρασμ(ὸν) ἀλλὰ ῥῦσαῖ ἡμ(ᾶς)
 νόσ // [..]κασ ἶν τεμπατζιόνε σεδ λιβέρα νοσ
 nos // inducas in temptationem, sed libera nos

515 ἀπὸ τοῦ πονηρου.
 α μαλο.
 a malo.

(f. 148^v)
 520 ῥυσαῖ ἡμ(ᾶς) δεόμεθα κ(ύρι)ε ἀπὸ πάντοσ
Σακερδης. Λίβερα νοσ κεῖεάτενκουσ δόμινε α μόμνιβουσ
 Libera nos quaesumus, Domine, ab omnibus

525 πονηρου κακου προόντ(ων) // ἐστώτων καὶ μελλόντ(ων)
 μάλο πρετοριτίς // [πρε]σίντιβουσ ετθ φουτούρις
 malis, praeteritis, // praesentibus et futuris

530 ἐν τ(αῖς) πρεσβεί(αῖς) τ(ῆς) μακαρί(ας) κ(αι) ἐνδόξου κ(αι)
 ἶν τερκεδέντε βεάτα ετθ γλοριόσασ ετθ
 intercedente beata et gloriosa et

παρθένου θεο // μητρ(ος) μαρίασ κ(αι) τ(ῶν) μακαρί(ων)
 βίργινε δεῖ // [γενῖτ]ῖκε μαρία ετθ βεάτις
 Virgine Dei // Genitrice Maria et beatis

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

ἀποστόλ(ων) σου πέτρου κ(αι) παύλου ἀνδρέου ἀπόστολ(ί)σ τούϊσ πέτρῃ ετθ παύλῃ ἀνδρέῃ apostolis tuis Petro et Paulo Andrea	535
τοῦ μακαρίου // πάντ(ων) τ(ῶν) ἀγίων σου δός παράσχου βεάτο // ὁμνίουμ σαγκτόρουμ τουόμ δω προπιτζίους beato // omnium sanctorum tuorum da propitius	540
φιλαν(θρόπ)ωσ τ(ῆν) εἰρήνην σου ἐν τ(αῖσ) ἡμέρ(αῖσ) ἡμ(ῶν) // πλάκε ἰδιέβουσ νόδιε νόστρῖσ // pacem in diebus hodie nostris, //	545
[...] ἐν τῇ σκέπη τοῦ ἐλε(ώ)σ σου βοηθούμ(εν)ο(ῖ) κ(αι) [...] οπερ μεσερικόρζιτε τοῦε ἀδιούτῃ ετθ ut ope misericordiae tuae adiuti et	550
ἀπό τ(ῶν) ἀμαρτι(ῶν) ἡμ(ῶν) ῥυσθῶμ(εν) καὶ // (ἐκ) παντὸσ α πεκκατασίμουσ λιβέρε σέμπερ ετθ // (ομνῖ) a peccato simus liberi semper et //	550
θορούβου εὔρεθῶμ(εν) ἀμερίμνοῖ διὰ τοῦ κ(υρί)ου ἡμ(ῶ)ν περτουριβάτζιου σέκουρῖ περ δόμῖνουμ νόστρουμ perturbatione securi. Per Dominum nostrum	555
Ἰ(ησο)υ Χ(ριστο)υ τοῦ υἱοῦ σου // μεθ' οὗ σύ ζῆσ Ἰ(ησου)μ Χ(ριστου)μ φίλιουμ τοῦε // [κυῖ] τεκουμ βίβιετ Iesum Christum Filium tuum // qui tecum vivit	560
βασῖλεῦεῖσ ὁ θε(ο)σ ἐν ἐνότητῃ πν(εύματο)σ ἀγίου ῤεγνατερ δέουσ ἰν οὐνῖτάτε σπῖρίτουσ σάγκτῃ et regnat Deus in unitate Spiritus sancti	565

πάντοτε εἰς τ(οῦς) αἰῶν(ας) // τῶν αἰώνων. ἀμ(ήν)
 περόνια σέκουλα // σεκουλόρουμ. ἀμέν
 per omnia saecula // saeculorum. Amen.

570 ὁ Κ(ύριος) μεθ' ἡμ(ῶν) αὕτη ἡμ(εῖς) κ(ύρι)ε
 δόμῖνος βοβίσκουμ. Εκ νος κνίσουμουσ δόμῖνε
 Dominus vobiscum. Haec nos quaesumus, Domine,

575 ἡ κοῖνωμία // ἡ εἰρήνη εἴη πάντοτε μεθ' ἡμῶν
 κουμόνιε // [...] δόμῖνουσ σῖτθ σέμπερ βοβίσκουμ
 communio //... sit semper vobiscum.

580 ὁ λάοσ καὶ τ(οῦ) πν(ευματο)σ σου
 ετθ σπῖρίτο τουε. Καὶ μελίζον το
 Populus: Et cum Spiritu tuo.

585 ὁ ἀμνὸσ τοῦ θ(εο)ῦ ὁ αἶρ(ων)
πο[τήριον]. ὁ λάοσ ἄγνουσ δεῖ κῖτδιλλῖσ
 Populus: Agnus Dei, qui tollis

585 τ(ὰς) ἀμαρτί(ας) τοῦ κόσμου ἐλέησον ἡ(μᾶς) καθαρίσει
 πεκάτα μουνδίνῖ μῖσερέρῖ νόβῖσ. ποργεθ
 peccata mundi, miserere nobis. Purget

590 ἀπὸ μολῖσμου // (οὐρα)νίων ἀγαθ(ῶν) ποιήσει μετόχουσ
 ἀκρῖμῖνε // [κελέσ]τοισ ρεμεδῖῖσ φακιάθ ἐσσεκονσορτεσ
 a crimine, // coelistis remedii faciat esse consortes.

595 διὰ κ(υρίο)υ ἡμ(ῶν) Ἰ(ησο)υ Χ(ρῖστο)υ // [σου]
 περ δόμῖνε νόστρουμ ἱησουμ χ(ρῖστο)υμ // [φιλίουμ] τουουμ
 Per Dominum nostrum Iesum Christum // Filium tuum

A Greek Translation from the Fourteenth Century of the Latin Mass

μεθ' οὗ ζῆσ καὶ βασιλεύεισ ὁ θε(ε)σ ἐν ἐνότηι //
κωϊτέκουμ βίβιτ ετθ ρέγνατε δέουσ ἰν οὐνιτάτε //
qui tecum vivit et regnat Deus in unitate //

600

[πνεύματος] ἀγίου πάντοτε εἰσ τ(οὺς) αἰ(ῶν)ασ τ(ῶν) αἰώνων.
σπῖρίτουσ σάγκτι περόμνια σέκουλα σεκουλόρουμ.
Spiritus sancti per omnia saecula saeculorum.

Ο ἱερεύσ ὁ κ(ύρι)σ μεθ' ἡμ(ῶν).
Σακερδῆσ. δόμῖνουσ βοβίσκουμ.
Sacerdos: Dominus vobiscum.

605

(f. 149^r)

μετὰ τοῦ πνευματ(ό)σ σου. ἐπληρῶθη ἡ λειτουργία
Κουμ σπῖρίτου τοῦο. Ἰτεμῖσσα
Cum Spirituo tuo. Ite missa

610

εὐλογῆσωμεν τῷ κ(υρί)ω χαρίσ σ[οί. Ἀμήν.]
βενιδικάμουσ δόμῖνουσ γράτζιασ. Ἀμεν.
benedicamus Domino gratias. Amen.

615

(f. 130^r)

Ἡ λατίνικῃ λειτουργίᾳ τοῦ ἀγί(ου) Γρηγ(ο)ρ(ί)ου τοῦ Διάλογου,
ἐρμηνευθεῖσα ἐκ τ(ῆ)σ ῥωμαί(ασ) ἀρτίωσ εἰσ τ(ῆν) ἐλληνικήν //
Οὔτοσ ὁ ἐν ἀγίοῖσ π(α)τήρ ἡμ(ῶν) Γρηγόρ(ιο)σ ὁ Διάλογο(σ)
πάπασ τ(ῆ)σ πρεσβυτέρασ ὑπῆρχε Ῥώμ(η)σ, ἐπὶ τ(ῆ)σ βασιλεί(ασ)
τοῦ ἐχθίστ(ου) // Λέοντο(σ) τοῦ Ἰσαύρου κ(αι) ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν
οὔτινο(σ) καὶ ἡ λειτουργ(ία) αὐτῆ ἐ(στὶν) ὡσ οἱ Λατῖνοὶ λέγουσῖν
ἀπὸ τοῦ ὁ κ(ύρι)σ μεθ' ἡμ(ῶν) // [...] //
ὁ ἱερευσ // σακερδῆσ // ὁ κ(ύρι)σ μεθ' ἡμῶν. //
ὁ λαόσ, // πόπουλουσ // καὶ μετὰ τοῦ π(νεύματό)σ σου. //
ὁ ἱερεύσ// Εὐξόμεθα// Παράσχου κ(ύρι)ε τ(οῖ)σ πιστ(οῖ)σ // σου
δεξίαν οὐ(ραν)ῆου βοηθ(είασ), // ἵνα σε ὅλη τῆ καρδίᾳ //

620

625

- 630 ἐκζητήσωσῖ, κάπερ // ἀξί(ως) αἰτοῦνταῖ, κατευο//δοθῶσῖ διὰ τοῦ
Κ(υρίου) ἡμ(ῶν) // Ἰ(ησοῦ) Χ(ρίστο)ῦ τοῦ υἱοῦ σου, μεθ' οὗ //
ζῆσ και βασιλεύεισ ὁ θε(ὸ)σ // εἰσ ἐνότητα π(νεύματο)σ ἀγ(ίου)
εἰσ τ(οὺσ) // ἀπεράντ(ουσ) αἰῶνασ // αἰών(ων). Ἀμήν.
ὁ ἱερεύς: Ἐπάνω προσφορ(ᾶσ) // θυσίαν, Κ(ύρι)ε, σοὶ ὀρίσθεισαν //
- 635 ἀγίασον και δι' αὐτῆσ // ἡμ(ῖν) ἀσμήνωσ πρόσχεσ // διὰ τοῦ
Κ(υρίου) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ) Χ(ρίστο)ῦ τοῦ υἱοῦ // σου, μεθ' οὗ ζῆσ
και βασι // λεύεισ ὁ θε(ὸ)σ ἐν ἐνότητῖ πν(εύματο)σ // ἀγ(ίου) εἰσ
τ(οὺσ) αἰῶ(νασ) τῶν αἰώ(νων). Ἀμήν. //
- ὁ ἱερεύς: Ὁ Κ(ύρι)σ μεθ' ἡμῶν.
- 640 ὁ λαός: Καὶ μετὰ τοῦ π(νεύματο)σ σου.
ὁ ἱερεύς: Ἄνω σχῶμ(εν) τ(ᾶσ) καρδίασ. //
- ὁ λαός: Ἐχομ(εν) πρὸσ τ(ὸν) Κ(ύρι)ν.
ὁ ἱερεύς: Εὐχαριστίασ ἀναπέμψο(μεν) Κ(υρί)ω τῷ θε(ῶ) ἡμ(ῶν).
ὁ λαός: Ἄξιον και δικάϊον ἐστίν.
- 645 ὁ ἱερεύς // Ὅντ(ωσ) ἄξιον και δικάϊον ἐστὶ, πρέπον και
σωτηριῶδεσ ἡμῖν σοὶ ἀεὶ και πανταχοῦ
εὐχαριστίασ ἀναπέμπεῖν // Κ(ύρι)ε ἅγιε π(άτε)ρ παντοδύναμε
αἰώνιε θεε διὰ Χ(ρίστο)ῦ τοῦ κ(υρίου) ἡμ(ῶν), //
- (f. 130^b)
- 650 δι' οὗ τ(ῆν) δόξαν σου αἰνοῦσῖν ἄγγελοῖ, προσκυνοῦσῖ
κυριότητεσ, τρέμουσῖν ἐξουσίαῖ οὐ(ρα)νοὶ οὐ(ρα)νῶν τε //
- δυνάμεισ τάτε μακάριᾶ Σεραφίμ, κοῖνῆ ἀγαλλιᾶσει λειτουργοῦσῖ
μεθ' ὧν και τᾶσ ἡμετέρασ φων(ᾶσ) προσδεχθῆναῖ // κέλευσον
δεόμεθα ἱκετευτικῆ ὁμολογία λέγοντ(εσ).
- 655 ὁ λαός σὺν τῷ ἱερεῖ. Ἄγιος ἅγιος ἅγιο(σ) Κ(ύρι)σ ὁ θε(ὸ)σ
Σαβαῶθ πλήρ(ησ) // ὁ οὐρανὸσ και ἡ γῆ τ(ῆσ) δόξ(ησ) σου
ὡσαννὰ ἐν τοῖσ ὑψίστοῖσ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματῖ
Κ(υρίου) ὡσαννὰ ἐν τοῖσ ὑψίστοῖσ.: – //
- Σὲ τοῖνυν ἐπικέστατε π(άτε)ρ διὰ Ἰ(ησοῦ) Χ(ρίστο)ῦ τοῦ υἱοῦ
σου Κ(υρίου) δὲ ἡμῶν ἱκετεύοντ(εσ) παρακαλοῦμ(εν) κ(αὶ)
660 δεόμεθα ἵνα προσδεκτέα σχῆσ και εὐλογῆσ(ησ) // ταῦ(τα) τὰ
δῶρα ταύτ(ην) τ(ῆν) προσφορ(ᾶν) ταύτ(ην) τ(ῆν) ἀγί(αν)

θυσί(αν) τ(ήν) ἀμώμητον ἐν πρώτοῖς ἅπερ σοῖ προσφέρομ(εν)
ὕπερ τῆς Ἐκκλησί(ας) σου τ(ῆς) ἀγί(ας) καθολικ(ῆς) ἦν εἰρη //
νεῦσαῖ διαφυλάξαῖ ἐνώσαῖ καὶ κυβερνήσαῖ· Καταξίωσον πάση τῇ 665
οἴκου // μένη καὶ τῷ πάπα // ἡμ(ῶν). Μνήσθητι, // Κ(ύρι)ε, τῶν
δούλων // τῶν δολ // καὶ πάντ(ων) // τ(ῶν) παρίστα // μέν(ων)· σοὶ //
γὰρ ἡ πίστις // αὐτῶν δῆλη ἐ(στι) // καὶ φανερὰ
(f. 131^a)
ἡ πρόθεσις ἦντινάσοι προσφέρουσι ταύτ(ην) τ(ήν) θυσίαν τῆς 670
αἰνέσεως ὑπερ ἑαυτ(ῶν) κ(αὶ) τ(ῶν) ἰδιῶν πάντων // [ὕπερ
ἀναρρύ]σεως τ(ῶν) ψυχ(ῶν) αὐτ(ῶν) ὑπερ ἐλπίδος σ(ωτη)ρίας
καὶ ῥύσε(ως) αὐτ(ῶν) σοὶ ἀποδιδόασι τ(ὰς) εὐχ(ὰς) αὐτ(ῶν) τῷ
αἰώνιῳ θε(ε)ῷ ζῶ(ντι) // [καὶ] ἀληθίνῳ, κοῖνωνοῦντες καὶ τ(ήν)
μνήμ(ην) σεβόμενοι, ἐν πρώτ(οῖς) τ(ῆς) ἐνδόξου καὶ 675
ἀεῖπαρθένου Μαρίας τ(ῆς) γεννητρίας τοῦ θε(ο)ῦ // κ(αὶ)
Κ(υρίου) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ ἀλλὰ μ(ὴν) κ(αὶ) τ(ῶν)
μακαρί(ων) ἀποστόλ(ων) Πέτρου Παύλου Ἀνδρέου Ἰωάννου
Ἰακώβου Θωμᾶ Φιλίππου Βαρθολομαίου // Ματθαίου Σίμωνος
καὶ Θαδδαίου Λίνου Κλήτου Κλέμεντος Εὐστου Κορνηλίου 680
Κυπριανοῦ Λαυρεντίου Χρυσογόνου Ἰω(άννου) καὶ Παύλ(ου) //
Κοσμᾶ καὶ Δαμῖανου κ(αὶ) πάντ(ων) τ(ῶν) ἀγί(ων) σου, ὧν τῇ
πρεσβείᾳ κ(αὶ) τ(αῖς) ἰκεσί(αῖς) παράσχου ἵνα ἐν πάση τῇ σκέπῃ
σου φρουρούμεθα κ(αὶ) τ(ῆς) βοηθεί(ας) διὰ Χ(ριστο)ῦ τ(οῦ)
Κ(υρίου) ἡμ(ῶν). // Ταύτ[ας] προσφορ(ὰς) ἡμ(ῶν) τ(ῶν) 685
δούλ(ων) σου κ(αὶ) παντὸ(ς) τοῦ λαοῦ σου δεόμεθα Κ(ύρι)ε
ἀσμέν(ως) πρόσδεξαῖ, τ(ὰς) τε ἡμέρ(ας) ἡμ(ῶν) ἐν τῇ εἰρήνῃ
διόικησον // καὶ ἀπὸ τ(ῆς) αἰωνίου κατα // κρίσεως ἡμ(ᾶς) λύ //
τρωσαῖ καὶ ἐν τ(οῖς) ἐκλεκτ(οῖς) σου κέλευσον // ἀγέλη
συναρίθμη // θῆναῖ // 690
(f. 139^a)
διὰ χ(ριστο)ῦ τοῦ κ(υρίου) ἡμ(ῶν) ἦν προσφορὰν // σὺ ὁ θε(ο)ς
ἐν ἅπασι δεόμεθα εὐλογητὴν // ἀπερῖγραπτον ἐράσμιον
εὐαπολόγητον // εὐπρόσδεκτον. ποιῆσαῖ καταξίωσον ἵνα ἡμ(ῖν) //
σῶμα καὶ αἷμα γένηταῖ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ σου τοῦ Κ(υρίου) // 695

- καὶ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὁστὶς πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ //
παθεῖν, ἔλαβεν ἄρτον εἰς τῆς ἀγίας ἀχράντους //
χεῖρας αὐτοῦ. καὶ ἐπάρας τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὸν //
οὐρανὸν πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ τὸν
700 παντοδύναμον // σοὶ εὐχαριστῶν εὐλόγησεν ἕκλασεν ἔδωκε
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγων
(f. 139^b)
λάβετε φάγετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου. ὁμοίως
705 τε πάλιν μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι λάβων καὶ // τοῦτο τὸ τίμιον ποτήριον
ἐν ταῖς ἀγίαις καὶ ἀχράντοις χερσὶν αὐτοῦ πάλιν σοὶ εὐχαριστῶν
εὐλόγησεν ἔδωκε // τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγων· λάβετε
πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ποτήριον τοῦ
αἱματός μου τῆς καινῆς // καὶ αἰωνίου διαθήκης
710 μυστηρίου πίστεως· ὁ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχέεται εἰς
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ὁσάκις // ἂν ποιῆτε, ἐν τῇ ἐμῇ μνήμῃ
ποιήσετε· ὅθεν καὶ μνημονεύοντες Κυρίου ἡμεῖς οἱ σοὶ
δούλοι ἄλλα καὶ ὁ λαός σου ὁ ἅγιος Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ // σου
Κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ μακαρίου αὐτοῦ πάθους.
ἀλλὰ μὲν καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἄδου ἐγένεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰς
715 οὐρανῶν αὐτοῦ ἐνδόξου // ἀναβάσεως προσ // φέρομεν τῇ
τίμῃ // θεότητί σου // ἃ ἐκ τῶν σῶν // δωρῶν ἡμῖν // παρέσχες //
θυσίαν καὶ θάραν // θυσίαν // ἁγίαν
(f. 140^a)
θυσίαν ἀμώμον ἄρτον ἅγιον ζωῆς αἰωνίου καὶ ποτήριον
720 σ(ωτη)ρίας ἀνάου ὑπὲρ ὧν ἰλέω καὶ εἰλάτω προ[σώπω] //
ἐπίσκεψαὶ καταξίωσον καὶ προσδεκτέαν σχ(εῖν) καθάπερ
προσδεκτέα σχ(εῖν) κατηξίωσας τὰ δῶρα τοῦ παιδός σου ἀβ[έλ] //
καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἀβραάμ· καὶ
ἦνπερ σοὶ προσήγαγεν ὁ πρωτοϊερεὺς σου μελχισεδέκ ἀγίαν
725 προσφορὰν // ἄμωμον θυσίαν σου· ἰκετεύοντες σε δεόμεθα
παντοδύναμη θεῶν κύριε. κελύσον ταύτην διακονηθῆναι διὰ
χεῖρῶν ἁγγέλων σου εἰς τὸ [ὑψήλον] // θυσιαστήριον σου
ἐνώπιον τοῦ θεοῦ προσώπου σου ἵνα οἰανδήποτε ἐκ τούτου τοῦ

- θυσιαστηρίου μερίδα ἁγίαν τοῦ υἱοῦ σου σώματος [καί] //
αἷματος ληψόμεθα πάση εὐλογία καὶ χάριτι οὐ(ρα)νίου 730
ἐμπλησθῶμ(εν) διὰ Χ(ριστο)υ τοῦ Κ(υρίου)υ ἡμ(ῶν)· // ἡμῖν οὖν
τ(οῖς) // ἁμαρτωλοῖς δούλ(οῖς) σου εἰς τὸ // πληθος τοῦ ἐλέ //
ου σου // ἐλπίζουσι, // μέρος τί κοῖνό // τητος χαρίσασθαί //
καταξιώσον //
(f. 140^b) 735
μετὰ τ(ῶν) σ(ῶν) ἀγί(ων) ἀποστόλ(ων) κ(αὶ) μαρτύρ(ων) μετὰ
ἰωάννου στεφάνου ματθίου βαρνάβα ἰγνατίου ἀλεξάνδρου
μαρκιάνου πέτρου // φιλικίτάτ(ησ) περπετού(ασ) ἀγάθησ
λουκι(ασ) ἄγν(ησ) κικιλί(ασ) ἀναστασίας κ(αὶ) μετὰ πάντ(ῶν)
τ(ῶν) ἀγί(ων) σου μεθ' ὧν ἡμῖν τ(ῆν) μερίδα // [ποῖησον] μὴ 740
ἐπιβλέπ(ων) εἰς τ(ἄς) πράξ(εῖς) ἀλλὰ ἀφесίν δεόμεθα
παραχωρατὰ. πάρασχ(ου) διὰ χ(ριστο)υ τοῦ κ(υρίου)υ ἡμῶν δι' οὐ
ταῦτα πάντα κ(ύρι)ε // [ἀεῖ] καλὰ χορηγεῖς ἁγιοποιεῖς ζωοποιεῖς
εὐλογεῖς καὶ παρέχε(ῖς) ἡμ(ῖν) δι' αὐτ(οῦ) κ(αὶ) μετὰ αὐτ(οῦ)
καὶ ἐν αὐτῷ ἐ(στι) σοὶ τῷ θ(έ)ῳ π(ατ)ρι // παντοδυνάμω ἅμα τῷ 745
πν(ευματ)ῖ τῷ ἁγίῳ πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα.
Ο ἱερεὺς λαμπρᾶ τῆ φωνῆ λέγ(εῖ) ἐκφων(ησ)ῖν· πάντοτε εἰς
τ(οὺς) αἰών(ασ) τῶν // αἰών(ων). ἀμήν. εὐξόμεθα ἐκ τ(ῆσ)
θεί(ασ) διδασκαλί(ασ) διδαχθέντ(εσ) καὶ ἐκ τ(ῆσ) σ(ωτη)ρίωδου
ὑπομνήματ(οσ) παιδευθέντ(εσ) τολμῶμ(εν) λέγ(εῖν)· // Π(άτ)ερ 750
ἡμ(ῶν) ὁ ἐν τ(οῖς) οὐ(ραν)οῖς // ἁγίασθήτω τὸ // ὄνομα σου ἐλ //
θέτω ἢ βασί // λεία σου // γενηθητο // τὸ θελημά σου ὡς // ἐν
οὐ(ραν)ῳ // κ(αὶ) ἐπὶ // τ(ῆσ) γ(ῆσ) κ(αὶ) τα λοιπα
(f. 148^b)
[ῥῦσαῖ ἡμᾶς] δεόμεθα κ(ύρι)ε ἀπὸ πάντ(οσ) πονηρ(ου) κακου 755
προόντων ἐστώτων κ(αὶ) μελλόν(των) τ(αῖς) πρεσβεΐ(αῖς) τ(ῆσ)
ἐνδόξου καὶ παρθένου θεομητροσ μαρίας καὶ τῶν μακαρί(ων) //
[ἀποστόλων] σου πέτρ(ου) κ(αὶ) παύλου σὺν ἀνδρεᾶ τῷ μακαρίῳ
καὶ πάντ(ων) τ(ῶν) ἀγί(ων) σου δός παράσχου φίλαν(θρόπ)ωσ
τ(ῆν) εἰρήν(ην) σου ἐν τ(αῖς) ἡμέρ(αῖς) ἡμ(ῶν) ἵνα ἐν τῇ σκέπη // 760
[τοῦ ἐλεώσ] σου βοηθούμενοὶ καὶ ἐκ τ(ῶν) ἁμαρτί(ων) ἡμ(ῶν)

- 765 ῥυσθῶμ(εν) κ(αὶ) ἐκ παντὸ(σ) θορύβου εὐρεθῶμ(εν) ἀμερίμνοϊ
διὰ τοῦ κ(υρίο)υ ἡμ(ῶν) Ἰ(ησο)υ Χ(ριστο)υ τοῦ υἱοῦ σου μεθ' οὗ
σύ [ζῆς] // [βασίλευεῖς] ὁ θ(εο)σ εἰς ἐνότητα π(νεύματο)σ ἁγίου
πάντοτε εἰς τ(οῦσ) αἰῶν(ασ) τ(ῶν) αἰών(ων). ἀμ(ήν).
ὁ ἱερεὺσ. ἡ εἰρήνη τοῦ κ(υρίο)υ εἴη πάντοτε μεθ' ἡμῶν.
ὁ λάοσ // καὶ μετὰ τοῦ πνευματοσ σου.
Καὶ μελίζον το [...] ψάλλει ὁ λάοσ ὁ ἀμνὸσ τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων
τ(ὰσ) ἁμαρτί(ασ) τοῦ κόσ(σ)μου ἐλέ(ησον) ἡμ(ᾶσ).
770 αὕτη ἡμεῖσ δεόμεθα κ(ύρι)ε ἡ κοῖνωνία καθαρῖσει ἀπὸ (παντὸσ)
μολῖσμου καὶ οὐ(ρα)νίων ἀγαθῶν ποιήσαι μετόχουσ διὰ κ(υρίο)υ
ἡμ(ῶν) Ἰ(ησο)υ Χ(ριστο)υ σου μεθ' οὗ ζῆσ καὶ // βασιλεύεισ ὁ
θ(εο)σ ἐν ἐνότητῖ (πνεύματοσ) ἁγίου πάντοτε εἰς τοὺσ αἰῶνας
τῶν αἰώνων. ἀμήν.
775 Ὁ ἱερεὺσ. ὁ κύριος μεθ' ἡμῶν.
(f. 149)
μετὰ τοῦ πνευματόσ σου. ἐπληρῶθη ἡ λειτουργία. εὐλογήσωμεν
τῶ κυρίῳ χαρῖσσ[...]